

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ★ ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙ-
ΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ 100 ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

[Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΙΑ' τόμου]

ΕΚΔΟΤΗΣ: Α. Γ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ ★ ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ 1957

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ 100 ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Στὸν κώδικα 918 τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης (Mss. Italiani, Cl. 7, No 918/8392), τὸν ὁποῖο περιγράφω λεπτομερέστερα στὴ Διαθήκη τοῦ Ἀντρέα Κορνάρου («Κρητικά Χρονικά», Θ', σ. 379), ἀναφέρεται ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ μιὰ περιγραφή τῆς Κρήτης μὲ τὸν τίτλο: *Descrittione delle anime del Regno di Candia, con una notte delle spiagge, porti e redotti di esso*. Ἡ περιγραφή αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ foglio 86r καὶ εἶναι ὅμοια μὲ τὶς περισσότερες τέτιες*. Ὑστερα ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει γιὰ τὴ θέση τοῦ νησιοῦ, τοὺς κόλπους, τὶς παραλίες, τοὺς ποταμούς, τὰ βουνά, τὶς πεδιάδες κλπ., ἀπὸ τὸ foglio 88r ἀρχίζει τὴν ἀπαρίθμηση τῶν 100 πόλεων τῆς Κρήτης, σημειώνοντας, σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτές, διάφορες πληροφορίες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἄλλες εἶναι γνωστὲς καὶ ἄλλες ἄγνωστες. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀξίζει, κοντὰ στοὺς τόσους ἄλλους καταλόγους τῶν ἀρχαίων Κρητικῶν πόλεων, νὰ δημοσιευτεῖ καὶ τοῦτος, παρ' ὅλο πὺν δὲν εἶναι πλήρης, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, γιατί ἀρκετὲς γνωστότατες πόλεις, ὅπως ἡ Μίλατος, ἡ Τύλισος, ἡ Λατὼ κλπ. δὲν ἀναφέρονται σ' αὐτόν. Ἐπίσης στὸν κώδικα 363/7873 τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγ. Μάρκου, ὑπάρχουν τρεῖς ἀλφαβητικοὶ κατάλογοι τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κρήτης: ὁ πρῶτος εἶναι στὰ λατινικά, ὁ δεύτερος εἶναι ὁ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου καὶ ὁ τρίτος τοῦ Πτολεμαίου. (Βλ. Σ. Θεοτόκη, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀγ. Μάρκου ἐν Βενετίᾳ, περιοδ. «Ἑλληνικά» Γ', σ. 376).

Τὸ ζήτημα τῆς ὀνομασίας καὶ τῆς τοποθεσίας τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κρήτης δὲν λύθηκε μέχρι σήμερα τελειωτικὰ παρὰ μόνο γιὰ μερικὲς ἀπ' αὐτές, ἀπὸ τὰ νομίσματα ἢ τὶς ἐπιγραφὰς πὺν βρέθηκαν ὡς τώρα. Σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ κάμω ἐδῶ μελέτη πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα μὰ νὰ δώσω μόνο ἓνα ἄγνωστο μέχρι σήμερα κατάλογο τῶν πόλεων αὐτῶν, βοηθώντας ἔτσι τοὺς μελλοντικούς ἐρευνητὲς καὶ ἀρχαιολόγους, πὺν θὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ θέμα. Γιὰ νὰ διευκολύνω ὅμως καὶ τὸν κοινὸ ἀναγνώστη τῆς ἐργασίας αὐτῆς συσχέτισα τὸν κατάλογο τοῦτο μὲ

*) Ὁ,τι ἀναφέρεται ἐκεῖ γιὰ τὸ Λασιθί δημοσίεψα στὴν ἐργασία μου: Συμβολὴ στὴν Ἱστορία τοῦ Λασιθίου κατὰ τὴ Βενετοκρατία. Ἡράκλειον 1957, σ. 73 κ. ἐξ.

τοὺς ἤδη γνωστούς, σημειώνοντας σὲ ὑποσημείωση τὴν παραδεκτὴ θέσι τῆς κάθε πόλεως, ὅπου ἦταν δυνατόν, ὡς καὶ κάθε ἄλλη ἐνδιαφέρουσα πληροφορία.

Θεώρησα σκόπιμο νὰ παραθέσω στὸ τέλος συγκριτικὸ πῖνακα τῶν πόλεων τῆς Κρήτης μοιρασμένο σὲ πέντε στήλες. Στὴν πρώτη περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων ποὺ ἀναφέρονται στὴν *Creta Sacra* τοῦ F. Cornelius, τόμ. I, σ. 110 - 124. Στὴ δεύτερη περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ποὺ ἀναφέρει τὸ δημοσιευμένο ἐδῶ ἐγγράφο τοῦ κώδικα 918/8392 τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης. Στὴν τρίτη περιλαμβάνονται τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, ποὺ ἀναγράφει ὁ *Cornelli* στὸ χάρτη τῆς Κρήτης (βλ. G. Gerola, *Monumenti Veneti nell' Isola di Creta*, vol. I, Venezia 1905, tavola I. Στὴν τέταρτη ὅσα ὀνόματα ἀναφέρει ὁ *Dapper* (βλ. *Dapper*, μετάφρ. Μ. Βερνάρδου, Ἀκριβὴς περιγραφὴ τῆς Κρήτης, ἐν Ἀθήναις 1835, σ. 39 - 77) καὶ ἡ πέμπτη στήλη περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα τῶν Κρητικῶν πόλεων ποὺ ἀναφέρει ὁ Ν. Σταυράκης στὴ Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, Ἀθήνησι 1890, σ. 62 - 107.

Biblioteca di San Marco di Venezia Mss. Italiani Cl. 7 No 918 (8392).

*Li Nomi delle Cento Città che anticamente erano nell' Isola f. 8 di Creta eopa*¹.

1. — *Accito posta nell' Isola di Mello hora chiamata S(an)to thodaro per mezo la Canea, doue al presente sono due fortezze*².

Τὰ ὀνόματα τῶν ἑκατὸ πόλεων ποὺ ὑπῆρχαν στὴν ἀρχαία ἐποχὴ στὴ νῆσο Κρήτη¹.

1. — Ἀκυτος. Ἦτανε στὴ νῆσο *Mello*, ποὺ ὀνομάζεται τώρα τοῦ Ἀγ. Θεοδώρου, στὰ Χανιά. Στὸ νησί αὐτὸ τώρα εἶναι δυὸ φρούρια².

¹) Ἡ Κρήτη ἦτανε γνωστὴ στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὰ ἐπίθετα Ἰδαία, Ἀερία, Δολιχὴ, Χθονία, Μακαρία. Τὸ ἐπίθετο ἔοπα ἀπαντῶ πρώτη φορά. Εἶναι ἴσως σύντμηση τοῦ E(ur)opa?

²) Ἀκυτος λεγότανε ἡ νησίδα Θεωδωροῦ. Τὸ ὄνομα ἀναφέρει ὁ Στέφ. Βυζάντιος. Λεγότανε ἐπίσης Ἀκοῖτιον, Κοίτη καὶ Βουδραι. Ἡ ὀνομασία *Mello* (Μῆλος;) τοῦ δημοσιευόμενου ἐγγράφου εἶναι ἄγνωστη. Τὸ ὄνομα Θεωδωροῦ πῆρε ἀπὸ ἐρημοκλήσι τῶν Ἀγ. Θεοδώρων, ποὺ κτίστηκε στὸ νησί.

Πόλη Ἀκυτος δὲν ἀναφέρεται σιτοὺς ἄλλους γνωστούς μου καταλόγους τῶν Κρητικῶν πόλεων.

Τὰ φρούρια στὸ νησί Θεωδωροῦ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἔγιναν, σύμφωνα

2. — Aepia¹.
3. — Aeria² 'la quale anco si chiamava doliche et Dea perche era posta per mezzo il monte Ida.
4. — Alba³ cosi detta perche era posta sopra li monti altissimi del territorio della Canea chiamati leuca che uoldir in lingua Italiana monti bianchi.
5. — Alloria⁴.
6. — Amnisso⁵.
7. — Amphimala⁶, et Amphimalia nella culata della Suda.

2. — Αἴπεια (ἢ Αἰπεῖα)¹.
3. — Ἀερία², ἡ ὁποία ὀνομαζότανε ἐπίσης Δολιχὴ καὶ Δία γιατί βρισκότανε στὴ μέση τοῦ βουνοῦ Ἰδα.
4. — Ἀλβα³. Λέγεται ἔτσι γιατί εἶναι πάνω στὰ ὑψηλότετα ὄρη τοῦ διαμερίσματος τῶν Χανίων, πὸν λέγονται Λευκά, πὸν θὰ πεῖ στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα Ἀσπρα Βουνά.
5. — Ἀλλαρία⁴.
6. — Ἀμνισός⁵.
7. — Ἀμφίμαλα⁶ καὶ Ἀμφιμάλια, στὸ μυθὸ τῆς Σούδας.

μὲ πληροφορίες πὸν ἀναφέρονται στὸν ἴδιο Κώδικα Νο 918 τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης fo 91r, τὸ ἔτος 1574.

¹) Ἡ θέση της εἶναι ἄγνωστη.

²) Εἶναι γνωστὸ πὸς ἡ Κρήτη ἀναφέρεται στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὸ ὄνομα Ἀερία, γιὰ τὸ καλὸ κλίμα της, καὶ Δολιχὴ γιὰ τὸ μακρουλὸ σχῆμα της. Πόλη ὅμως μὲ τὸ ὄνομα Ἀερία δὲν εἶναι γνωστή.

³) Ὁ Σταυράκης νομίζει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Ἀρβη τῆς Βιάννου. Ἐδῶ σημειώνεται πὸς κεῖται στὰ ὑψηλότετα Λευκά Ὄρη. Ὁ ἐρανιστὴς τοῦ δημοσιευόμενου καταλόγου ἐτυμολογεῖ τὸ ὄνομα Alba ἀπὸ τὸ λατιν. albus, a = λευκός.

⁴) Κακὴ γραφὴ τῆς γνωστῆς Ἀλλαρία. Ἡ θέση της εἶναι ἄγνωστη. Ὁ Bursian (J. N. Svoronos Numismatique de la Crète Ancienne, Macon 1890, σ. 1 - 2), τὴν τοποθετεῖ στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ κόλπου Μεραμπέλου.

⁵) Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Ἀμνισός, τὸ ἐπίνειο τῆς Κνωσοῦ, ἦτανε στὸν Καρτερό, γύρω στὸ λόφο Μεσοβούνη, γνωστὸ σήμερα μὲ τὴν ὀνομασίαν Παλιόχωρα.

⁶) Ἡ πόλη Ἀμφιμάλιον ἢ Ἀμφίμαλα τοποθετεῖται κοντὰ στὸν Ἀρμυρὸ τοῦ Ἀποκορώνου, καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά της ὀνομάζεται καὶ ὁ κόλπος Ἀμφιμαλικός. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ στὸ βάθος τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, —ὅπου ἦτανε ἡ Cullata, (ἐπὶ τουρκοκρατίας Τούζλα)—ἐπειδὴ ὁ κόλπος τῆς Σούδας ἦτανε γνωστὸς στοὺς βενετσάνους γεωγράφους καὶ μὲ τὸ ὄνομα Amphimalus. (Βλ. τὸ χάρτη τῆς Κρήτης τοῦ Coronelli, στὰ Monumenti Veneti nell' Isola di Creta τοῦ G. Gerola, vol. I). Σήμερα πιστεύεται ὅτι ἦταν ὅπου ἡ σημερινὴ Γεωργιούπολη. (Βλ. Ν. Πλάτωνος, Συμβολὴ εἰς τὸ

8. — *Amicla*⁹ *et amiclea geometra famoso fondator d' essa.*

9. — *Aoro*¹⁰ *cosi chiamato da Aora, Ninfa per eleutero da eleutero cureta.*

10. — *Apolonia*¹¹ *appresso ghinosso.*

11. — *Apolonia*¹² *seconda patria di Clineo filosofo de diogene filio.*

12. — *Aptera ouero Aptero appresso il lito del mare nel Aftera promontorio chiamato oggi melega appresso la qual città sono li doi scogli chiamati dagli antiqui leuchi*¹³, *cioè bian-*

8. — 'Αμύκλα⁹ ἰδρυτής της ὁ Ἀμυκλέας, διάσημος γεωμέτρης.

9. — Ἄωρος¹⁰. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὴ νύμφη Ἀώρα ἔπειτα Ἐλεύθερα ἀπὸ τὸν Κουρήτη Ἐλεύθερο.

10. — Ἀπολλωνία¹¹, κοντὰ στὴν Κνωσό.

11. — Ἀπολλωνία¹² ἡ δεύτερη. Πατρίδα τοῦ φιλόσοφου Clineo (Chineo?) γυιοῦ τοῦ Διογένη.

12. — Ἀπτερα ἢ Ἀπτερος, κοντὰ στὴν ἀκτὴ τῆς θάλασσας τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀπτερα, ποὺ ὀνομάζεται σήμερα Μελέχα. Κοντὰ στὴν πόλη αὐτὴ εἶναι τὰ δυὸ νησάκια, ποὺ ὀνομαζόντανε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Λευκαί¹³, δηλαδή, ἄσπρα, ἐκεῖ ποὺ σήμερα εἶναι τὸ

τοπωνυμικόν, τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων καὶ φρουρίων τῆς Κρήτης, «Κρητ. Χρονικά» Β', σ. 349 κ. ἐξ.

⁹) Τὸ Ἀμυκλαῖος ἦταν ἐπίθετο τοῦ Ἀπόλλωνα, μὲ τὸ ὅποιο ἐλατρευνότανε στὶς Ἀμύκλαις τῆς Σπάρτης καὶ «...ἐν τῇ πόλει Ἀμυκλαίῳ τῆς Κρήτης». Ὁ F. Cornelius (Creta Sacra, Venetiis, MDCCLV, tom. I, σ. 120) τοποθετεῖ τὴν πόλιν Amicla στὴ Σπιναλόγκα «...in eo loco, ubi nunc exsurgit arx Spinalonga vocata».

¹⁰) Ἄλλη ὀνομασία τῆς Ἐλεύθερας. Κι ὁ Dapper ('Ακριβὴς περιγραφὴ τῆς Κρήτης, μετάφρ. Μ. Βερνάρδου, Ἀθῆναι 1835, σ. 42) ἀναφέρει τὰ ἴδια γιὰ τὴν πόλιν αὐτή: «Ἡ πόλις Ἄωρος ὀνομάσθη οὕτως ἀπὸ τὴν νύμφην Ἀώραν· ἀλλ' ἀπέβαλεν ἔπειτα τοῦτο τὸ ὄνομα διὰ νὰ λάβῃ τὸ τῆς Ἐλευθήρας». «Aorus, quae deinde Eleuthere». (Flam. Cornelio, Creta Sacra, ὁ. π. σ. 110).

¹¹) Ἀπολλωνία πρὸς τῇ Κνωσῷ. «Apollonia apud Cnossum» (Creta Sacra I, σ. 119). Νεώτεροι ἐρευνητὲς τὴν τοποθετοῦν στὸν Ἀρμυρὸ τοῦ Ἡρακλείου. (Βλ. M. Guarducci, Nuovi contributi alla topografia di Creta antica, Historia, 1933, p. 363), καὶ τῆς ἰδίας (Inscriptiones Creticae I, Roma 1935, σ. 3).

¹²) Ἡ Ἀπολλωνία αὐτὴ ταυτίζεται μὲ τὴν Ἐλεύθερα. Κατὰ τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο φαίνεται πὺς ὁ Διογένης ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ φιλόσοφος ποὺ πρῶτος παρατήρησε ὅτι ὁ ἀέρας ἀραιώνεται καὶ συμπυκνώνεται (5ος αἰῶνας π. Χ.) καταγότανε ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία αὐτή.

¹³) «...ἡ πόλις Ἀπτερα αἱ δὲ πλησίον νῆσοι Λευκαί». Στέφαν. Βυζάντιος. Ἡ πόλις Ἀπτερα ἦταν κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Ἀποκορώνου Μεγάλα

chi, oue hoggi è la fortezza della Suda, et il marati.

13. — *Aptera mediteranea*¹⁴.

14. — *Aradena* la qual si chiamaua *Anopolis* ciò è città Alta perche era posta sopra li monti altiss(i)mi della Sfacchià¹⁵.

15. — *Arcadia*¹⁶ ouero *Arcadi Aloggiam(en)to de forestieri uenuti di Arcadia del quello pozesso perche fra le 100: città di Creta ue ne erano alquante nelle quali no(n) ui habbitaua-*

φρούριο τῆς Σούδας καὶ τὸ Μαράθι.

13. — Ἀπτερα μεσόγεια¹⁴.

14. — Ἀράδανα ἡ ὁποία ὀνομαζότανε Ἀνώπολις, δηλαδή ὑψηλὴ πόλις, γιατί βρισκότανε ἐπάνω στὰ πολὺ ψηλὰ βουνὰ τῶν Σφακιῶν¹⁵.

15. — Ἀρκαδία¹⁶ ἢ Ἀρκάδι. Κατοικία ξένων ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο κατοχῆς, γιατί ἀνάμεσα στὶς 100 πόλεις τῆς Κρήτης ἦτανε μερικὲς στὶς ὁποῖες δὲν κατοικοῦσαν πα-

Χωράφια, ὅπου σώζονται ἀκόμη μεγαλοπρεπὴ ἐρεῖπια. «Τὰ τείχη τῆς πόλεως κτισμένα ἀπὸ ὀγκολίθους ἐν μέρει πολυγωνικούς, ἐν μέρει τετραγώνους, λείψανα πολλῶν ναῶν, κολοσσισαῖαι θολωταὶ δεξαμεναὶ ἄριστα διατηρούμεναι, μικρὸν θέατρον, καὶ ἕνα μεγάλο οἰκοδόμημα τοῦ ὁποίου τὰ τείχη φέρουν πλείστας ἐπιγραφάς». (Βλ. Μιχ. Δέφνερ, Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν δυτικὴν Κρήτην, Ἀθῆναι, σ. 13).

¹⁴) Ὁ Cornelius τὴν τοποθετεῖ στὸν Ἀγ. Θωμᾶ. «Aptera olim urbs, nunc casale Sancti Thomae». (Creta Sacra I, σ. 120).

¹⁵) Ἀραδὴν, Araden. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν ἀναφέρει μὲ τὸ σημερινὸ ὄνομα τοῦ γνωστοῦ χωριοῦ τῶν Σφακιῶν Ἀράδανα. Κατὰ τὸ Στὰυράκη (ῥ. π. σ. 65) τὸ ὄνομα εἶναι φοινικικῆς καταγωγῆς.

¹⁶) Ἡ Ἀρκαδία τοποθετεῖται ἀπὸ τοὺς νεώτερους στὴν ἐπαρχία Μονοφατισίου, κοντὰ στὰ χωριά Δαμάνια, Κεφάλαια. Μελισσοχώρι καὶ Ἀρκάδι, ποὺ ἔσωσε καὶ τὸ ὄνομα. Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν στὸ χωριὸ Ἅγιος Θωμᾶς ὅπου ὁ Cornelius τοποθετεῖ τὴν Ἀπτερα (βλ. σημ. 14). Ἀπὸ τὸ ὄνομά της πῆρε καὶ τὸν τίτλο ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρκαδίας, ποὺ τὸν διατηρεῖ καὶ σήμερα. Πολλοὶ ταυτίζουν τὴν Ἀρκαδία μὲ τοὺς Ἀρκάδες, ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀφρατὶ Πεδιάδας. (Βλ. Margh. Guarducci, Inscriptiones Creticae I, Roma 1935, σ. 6 κ. ἐξ.).

Ἀντίθετα τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τοποθετεῖ τὴν Ἀρκαδία στὴν περιφέρειαν τοῦ Ρέθυμνου καὶ συγκεκριμένα ἀνάμεσα στὸν πύργο τοῦ Σαγκουινάτσου καὶ τὸ Καστέλι Μυλοποτάμου, ὅπου ὑπῆρχε καὶ τοπωνύμιον Κάτω Ἀρκάδι. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ σημερινὸς ποταμὸς Γεροπόταμος ἢ Μυλοπόταμος ἀναγράφεται στοὺς βενετσιάνικους χάρτες (Coronelli) Arcadi fiume.

Οἱ πόλεις Ἀρκαδία, Κάντανος, Δραγμός, Ἐλυρος, Ἰνατος καὶ Ὀλοῦς εἶχανε ὀριστεῖ μὲ νόμον σάν τόποι γιὰ τὴν ἐγκατάσταση ξένων, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο, στοὺς ὁποίους ἀπαγορευότανε νὰ κατοικοῦν σὲ ἄλλες πόλεις.

no se no(n) forestieri nè lì era concesso poter habitar in altre città dell' Isola se no(n) in quelle che era(n) dedicate a forestieri et questa fù nel territorio di Rettimo trà la torre del Sanguinazzo et il Castel milopotamo nel loco chiamato finhora Catto Arcadi.

16. — Artacina¹⁷ ouero Itano oueno Irtacina.

17. — Asso¹⁸ nella quale era il temp(i)o antequisino di gioue Assio.

18. — Aulo¹⁹.

19. — Axo²⁰ Al di d' hoggi, e una uila medemam(en)te chiamata Axo.

ρὰ μόνο ξένοι. Οὔτε τοὺς ἐπιτροπότανε νὰ κατοικοῦν σὲ ἄλλες πόλεις παρὰ μόνο σὲ κεῖνες πὺν ἦτανε προορισμένες γιὰ τοὺς ξένους. Αὐτὴ ἦτανε σιὸ διαμέρισμα τοῦ Ρέθυμνον, μεταξὺ τοῦ Πύργου τοῦ Σαγκουινάτσου καὶ τοῦ Καστελιοῦ τοῦ Μυλοποτάμου, σιὴ θέση πὺν λέγεται μέχοι σήμερα Κάτω Ἀρκάδι.

16. — Ἀρτακίνη¹⁷ ἢ Ἰτανος ἢ Ὑρτακίνα.

17. — Ἀσος¹⁸. Σ' αὐτὴ ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατο ἱερὸ τοῦ Ἀσίου Δία.

18. — Αὐλὼν (ἢ Αὐλήν)¹⁹.

19. — Ἀξὸς²⁰ σήμερον, ὑπάρχει ἓνα χωριὸ πὺν λέγεται ἐπίσης Ἀξός.

¹⁷) Ἡ Ἀρτακίνη ἢ Ἀρτασίνη ἢ Ὑρτακίνη βρισκότανε σιὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ. (Dapper, δ. π. σ. 44). Κατὰ τὸν R. Pashley (Travels in Crete, London 1837,) βρισκότανε κοντὰ σιὸ χωριὸ Τεμένια Σελίνου.

Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο ὡς καὶ ὁ Cornelius (Creta Sacra, I, p. 124) τὴν ταυτίζει μὲ τὴν Ἰτανο. «Artacina, quae et Itanos».

¹⁸) Ἡ Ἀσος ἢ Ἀσον ἦτανε μεσόγειος κατὰ τὸν Dapper (δ. π. σ. 44). Σ' αὐτὴ ὑπῆρχε ἱερὸ τοῦ Δία πὺν ὀνομαζότανε Ἀσιος. Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, σ. 117) τὴν τοποθετεῖ σιὸ Λιόπετρο τῆς Σητείας. «Assos sive Asus Sethian ex Oriente respiciens, cujus vestigia in arduo monte supersunt, vocaturque modo locus ille ab incolis Leopetro».

¹⁹) Ἡ Αὐλήν ἢ Αὐλὼν σχετίζεται ἀπὸ τὸ Σταυράκη (δ. π. σ. 66) μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Πεδιάδας Αὐλή. Ὁ Cornelius (Creta Sacra, p. 122) ἀναφέρει: «Aulon sic dicta ab incolis, qui sonitu fistulae delectabantur postea dicta fuit Calognia». Κατὰ τὸ Ν. Πλάτωνα, δ. π., ἦτανε σιὴ Γρισκεφάλα Μελιδονίου τοῦ Μυλοποτάμου. Ἡ ὀνομασία Αὐλοπόταμος, πὺν ἀναφέρεται σιὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα (ἐπισκοπὴ Αὐλοποτάμου) ἀσφαλῶς σχετίζεται μὲ τὴν Αὐλὼνα.

²⁰) Κατὰ τὸ Στέφανο Βυζάντιο ἢ λ. Ἀξός σημαίνει ἀπότομο μέρος «διὰ τὸ καταγῆναι τὸν τόπον καὶ κρημνώδη ὑπάρχει». Βρισκότανε ὅχι πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὴν Ἐλεύθερνα, κοντὰ σιὸν ποταμὸ Ὁαξόν, ἐκεῖ ὅπου σήμερα βρίσκεται τὸ ὁμώνυμο χωριὸ τοῦ Μυλοποτάμου.

20. — *Bià* ²¹.
 21. — *Bieno* ²².
 22. — *Bine*, posta sopra la città di Gortina ²³.
 23. — *Cadesso* ²⁴.
 24. — *Calatho era uerso le grabuse in loco hoggi chiamato Acti* ²⁵.
 25. — *Camara era appresso l' armirò per andar da Rettimo alla Canea, doue è un uolto grande che trauersa la fiumara* ²⁶.
 26. — *Cantano alloggiam(en)ti di forestieri* ²⁷.
 27. — *Caragina era città grande tra Candia e spina longa, e*
20. — *Boiaí* ²¹.
 21. — *Βίεννος* ²².
 22. — *Βήνη, κείται πάνω ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς Γόρτυνας* ²³.
 23. — *Καδησός* ²⁴.
 24. — *Κάλαθος* (Κλάτος ;). *Ἦτανε σὲ τόπο ποὺ λέγεται σήμερὰ Ἀκτὴ* ²⁵. f. 88v
 25. — *Καμάρα. Ἦτανε κοντὰ στὸν Ἀρμυρό, πηγαίνοντας ἀπὸ τὸ Ρεθύμνο στὰ Χανιά, ὅπου ὑπάρχει μιὰ γέφυρα μεγάλη, ποὺ περνᾷ τὸν ποταμό* ²⁶.
 26. — *Κάντανος. Κατοικία ξένων* ²⁷.
 27. — *Καραγκίνα*.(?) *Ἦτανε πόλιν μεγάλη μετὰξὺ τοῦ Χάντακα καὶ τῆς*

²¹) Πρέπει νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴν πόλιν Βοιαί, Baeae. «de cujus fundatione multa fabuloza et inèpta narrantur» (Cornelius, Creta Sacra, I, p. 124).

²²) Ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ Βιάνος.

²³) Ἡ Βήνη ἦτανε ἡ πατρίδα τοῦ ποιητῆ Ριανοῦ. Τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Ρεθύμνου Βενί.

²⁴) Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως αὐτῆς δὲν ἀναφέρεται στοὺς καταλόγους ποὺ ἔχω ὑπόψει μου.

²⁵) Ἴσως εἶναι λανθασμένη γραφὴ τῆς γνωστῆς ἀπὸ ἄλλους καταλόγους πόλεως Clatos, Κλάτος. «Clatos sive Ilarium a Sethia distans IV. millia passuum, ubi nunc existit Monasterium Sancti Antonii». (F. Cornelius, Creta Sacra I, p. 117).

²⁶) Ἡ πόλιν Καμάρα ἦτανε πάνω στὸ ὕψωμα, ὅπου κτίστηκε ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Βενετσάνους τὸ φρούριον Μεραμπέλου καὶ ταυτίζεται μὲ τὴ Λατώ. «Camara, quae et Latoa nuncupabatur» (Cornelius, Creta Sacra I, p. 124). Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ στὸν Ἀρμυρὸ τοῦ Ρεθύμνου. Ἴσως αὐτὸς ποὺ τὸ σύνταξε παρασύρθηκε ἀπὸ τὴν «Ἑλληνικὴ Καμάρα» ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ. Σχετικὰ μ' αὐτὴ βλ. Μ. Δέφνερ, ὁ. π. σ. 77 κ. ἑξ.

²⁷) Ἡ ἀρχαία Κάντανος τοποθετεῖται στὰ σημερινὰ χωριά τοῦ Σελίνου Κάδρος, Σπανιάκος, Κάλαμιος. Ἦτανε κι αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τίς πόλεις στίς ὁποῖες ἐπιτρεπότανε ἡ ἐγκατάσταση ξένων. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius, (Creta Sacra I, p. 124): «Candanos ad extraneorum receptionem assignata».

hoggi chiamato Cares doue sono molti casali, li nomi delli quali è chenurio ghorio, Vuglismeni, Iacidha, Cumeriaco, limnes, e furgni ma le vestigie della ditta città è più nel casal furgni che in allra parte²⁸.

28. — Caino era nel territorio della Canea, doue hora è la Vila chiamata Caena²⁹.

29. — Cessami era oue hora è il casal de Chissamo nel territorio della Canea³⁰.

30. — Calejtorio³¹.

Σπιναλόγκας καὶ σήμερα λέγεται Καρές, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ χωριά, πὺν τὰ ὀνόματά τους εἶναι : Καϊνούργιο Χωριὸ (Νεάπολη), Βουλισμένη, Λασιίδα, Χουμεριάκο, Λίμνες καὶ Φουρνή. Μὰ τὰ λείψανα τῆς πόλης αὐτῆς εἶναι μᾶλλον σὶ τὸ χωριὸ Φουρνὴ παρὰ σὲ ἄλλο μέρος²⁸.

28. — Κάϊνα. Ἦτανε σὶ τὸ διαμέρισμα τῶν Χανιωῶν, ὅπου τῶρα εἶναι τὸ χωριὸ πὺν λέγεται Κάϊνα²⁹.

29. — Κίσσαμος. Ἦτανε ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ χωριὸ Κίσσαμος σὶ τὸ διαμέρισμα τῶν Χανιωῶν³⁰.

30. — Χαλκητόριον³¹.

²⁸) Caragina. Ἦσως κακὴ γραφὴ τῆς Carapina πὺν ἀναφέρει ὁ Bondelmonti (Creta Sacra I, p. 115). Στὴ θέσῃ πὺν τὴν τοποθετεῖ τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο ἔχει διαπιστωθεῖ σήμερα ἀπὸ ἐπιγραφὴ πὺν βρέθηκε τὸ 1855 ὅτι ἦτανε ἡ Δοῦρος. Ὡστε ὅταν γράφτηκε ὁ δημοσιευόμενος ἐδῶ κατάλογος ἦταν ἀγνωστὴ καὶ μόνο τὸ ὄνομα ἦτανε γνωστὸ ἀπὸ τὸ γραμματικὸ κανόνα τοῦ Θεογνώστου «...Δοῦρος πόλις κρητικὴ» Ἦσως ὁ χῶρος ἦτανε ἰότε γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Καραπίνα.

²⁹) Κι ἄλλοι ταυτίζουν τὴν πόλιν Καϊνὴ μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Ἀποκορώνου Κάϊνα. Ὁ Σταυράκης (σ. 75) σχετίζει τὴν Καϊνὴ μὲ τὸ Καϊνούργιο Χωριὸ (Πεδιάδας;). Ὁ Daprer, (δ. π. σ. 54) τὴν ἀναφέρει Κάνος καὶ Καῖνος «ὅπου ἐμυθολόγησαν ὅτι ἐγεννήθη ἡ νύμφη Βρυτόμαστις ἢ ἔπωνομασθεῖσα Δικτύμνη».

³⁰) Τοποθετεῖται σὶ τὸ σημερινὸ χωριὸ Καστέλι Κισάμου. Μερικοὶ τὴν ἐτυμολογοῦν ἀπὸ τὸ φυτὸ κισσὸς καὶ τὴ γράφουν μὲ διπλὸ σ. Δὲν θεωρῶ περικτὸ νὰ ἀναφέρω ἐδῶ τὴν ἀστεία ἐτυμολογία τοῦ Trivan, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει σὶ τὸ περίφημο χρονικὸ του τὰ παρακάτω : «Ὅταν ὁ Ἰσαάκ Κομνηνός, γιὸς τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφτασε στὴν Κρήτη μὲ τὰ Ἀρχοντόπουλα «spedi una picciola galiota dando l' havisio al Imperator suo Padre d'esser gionti in Regno, che in grecco si dice e g i x a m e = ἐγγίξαμε, che signififica in italiano giunsi, et de quella parola si tralasciò dall' hora il nome di quel loco di Traghila e si chiamò Chissamo, come si nomina sin di presente». (Βλ. Anton. Trivan, Varie Cose di Candia, 1182 - 1669, Bibliothèque Nationale, Paris, Mss. Italien No 2091, p. 7).

31. — *Chieronisso al paesente d(ett)o piscopiano pertinentia d'un Vescouato che ha più di mille e ducento scudi d' entrata lontano dalla città di Candia per il mar di tramontana circa miglia 16:*
32. — *Chirsoniso loco uicino al mar et al d(ett)o uescouado, e si uede ancora le uestigi della città antiqua presso al mare, et si troua anco al presente spesse uolte medaglie de diuersi sorte, et ui è al presente un casale poseduto dal cl(arissi)mo Nicolò Mudacio*³¹.
33. — *Claudo era posta nell' isola più grande delle due chiamate gozzi che sono al derimpeto della sfacchia.*
34. — *Cnosso era la famosa e Regal Città del Rè Minos, hora si chiama Macritigho che uol dir in lingua italiana longo muro, appresso la città di Candia, c(ir)ca tre miglia frà*
31. — *Χερσόνησος. Σήμερο λέγεται Πισκοπιανό, μετόχι μιᾶς ἐπισκοπῆς, πὺν δίδει εἰσόδημα περισσότερο ἀπὸ 1200 σκούδα. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Χάντακα περίπου 16 μίλια, ἀπὸ τῆ βόρεια θάλασσα.*
32. — *Χερσόνησος. Τόπος κοντὰ στὴ θάλασσα, στὴν παραπάνω ἐπισκοπή. Φαίνονται ἀκόμη τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας πόλεως κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ βρίσκονται ἀκόμη σήμερον συχνὰ νομίσματα διαφόρων εἰδῶν. Ἐκεῖ ὑπάρχει σήμερον ἓνα χωριὸ κατεχόμενον ἀπὸ τὸν ἐκλαμπρότατον κ. Νικολὸ Μονδάτσο*³².
33. — *Κλαῦδος. Ἦτανε στὸ πῶς μεγάλο ἤρησι ἀπὸ τὰ δυὸ πὺν λέγονται Γκότσι (Γαῦδος), πὺν εἶναι ἀπέναντι στὰ Σφακιά.*
34. — *Κνωσός. Ἦτανε ἡ διάσημη καὶ βασιλικὴ Πολιτεία τοῦ βασιλιᾶ Μίνωα, πὺν τῶρα λέγεται Μακρυτοῖχος, πὺν σημαίνει στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα μακρὸς τοῖχος. Εἶναι κοντὰ στὴν πόλιν τοῦ Χάν-*

³¹) Ἡ θέσις τῆς πόλεως Χαλκητιόριον δὲν εἶναι γνωστή. Τὸ ὄνομα ἀναφέρει ὁ Στέφ. Βυζάντιος.

³²) Καὶ οἱ ἄλλοι κατάλογοι, τῆς Creta Sacra καὶ τοῦ Σταυράκη πὺν ἔχω ὑπόψει μου, ἀναφέρουν δυὸ πόλεις τῆς Κρήτης μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα Χερσόνησος. Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, pp. 119, 120) ἀναφέρει: Cheronesus apud Promontorium Asprilimiones vocatum. Ἡ θέσις Asprolimnionι σημειώνεται στὸ χάρτη τοῦ Coronelli δυτικὰ τοῦ Καστελίου Κισάμου, ἐκεῖ δὲ τοποθετεῖ τὴ Χερσόνησον καὶ ὁ Σταυράκης (σ. 106). Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο ἀναφέρει καὶ τὶς δυὸ πόλεις μὰ τις τοποθετεῖ τὴ μιὰ δίπλα στὴν ἄλλη. Τὴν πρώτην στὸ χωριὸ Πισκοπιανό, πὺν ἀπέχει ἐλάχιστον ἀπὸ τὴ παραθαλάσσια θέσις πὺν τοποθετεῖ τὴν ἄλλη Χερσόνησον, ἡ ὁποία ἦτανε τότε φέουδον τοῦ Nicolò Mudaccio.

terra per ostro.

35. — Cones ouero Corico era città e promontorio nell' occidenta
parte dell' Isola³³.
36. — Cidonia la qual auanti si chiamaua Apolonia da Apoloni
Cidone et era situata sopra di S. Zorzi di Megnes³⁴ tra
capo Spada e la città della Canea è hora doue si uede mol-
te uestigie delle muraglie di detta città appresso la marina.
37. — Citeo ouer Candia via un picciol castello doue hora è la
città di Candia doue era l'emporio ciò è il porto delle Naui
della città di Cnosso³⁵.
38. — Dedala chiamata da Dedalo.
39. — Diteo ouer Ditamo il monte, ouero Scithià³⁶.

δακα περίπου τρία μίλια πρὸς τὸ νότο στὴν ἐνδοχώρα.

35. — Γωνιὲς ἢ Κώρυκος. Ἦταν πόλη καὶ ἀκρωτήρι στὸ δυτικὸ μέ-
ρος τοῦ νησιοῦ³³.
36. — Κυδωνία, πὺν πρωτύτερα ὀνομαζότανε Ἀπολλωνία ἀπὸ τὸν Ἀ-
πόλλωνα Κύδωνα. Ἡ θέσις τῆς ἦταν στὸν Ἀγ. Γεώργιο στὴς
Μένιες³⁴ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπάθα καὶ τῆς πόλης Χανιά,
ὅπου τῶρα φαίνονται πολλὰ λείψανα τοῦ τείχους τῆς πόλης αὐ-
τῆς κοντὰ στὴ θάλασσα.
37. — Κύταιον ἢ Χάντακας. Σήμερα ἔνα μικρὸ φρούριο ὅπου εἶναι ἡ
πόλη τοῦ Χάντακα, καὶ ὅπου ἦταν τὸ ἐμπορεῖον δηλαδὴ τὸ λι-
μάνι γιὰ τὰ πλοῖα τῆς πόλης Κνωσοῦ³⁵.
38. — Τὰ Δαίδαλα, πὺν πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ Δαίδαλο.
39. — Δικταῖον ἢ Δίκταμος τὸ βουνό, ἢ Σητεία³⁶.

³³) Κώρυκον ἀκρωτήρι, ὅπως εἶναι γνωστό, λέγεται τὸ ἀκρωτήρι Γραμ-
βοῦσα.

³⁴) Ἡ τοποθεσία Μένιες εἶναι στοῦ Ροδωποῦ, ὅπου ἡ θέσις ἀρχαίου Δι-
κτυνναίου. Βλ. χάρτη τῆς Κρήτης Coronelli, ὁ. π.

³⁵) Ὁ Spratt τοποθετεῖ τὸ Κύταιον στὸ Παλαιόκαστρο, κοντὰ στὴ Ρογ'
διά. Ἡ πληροφορία τοῦ δημοσιευόμενου ἐγγράφου, ὅτι τὸ Κύταιον ἦταν στὴ
θέσις τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου συμφωνεῖ μὲ τὸν Cornelius, (Creta Sa-
cra I, p. 118) «Citheum sive Gandacum urbs ad mare posita, ubi nunc
Candia Regni Metropolis».

³⁶) Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 118) ἀναφέρει γι αὐτὴ τὴν πόλη:
«Dittea seu Dictamnum fortasse ex Dictamno herba, qua referta est uni-
versa Insula, et hic maxime abundat. Proxima est Monti Dictae seu Di-
cteo, in quo natus Jupiter perhibetur». Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν στὸν ὄρμο
Καντισιλιέρη, στὸ ἀκρωτήρι Ροδωποῦ ἢ Σπάθα, διότι ἐκεῖ ἦταν τὸ Δικτυ-
ναῖον ἱερόν.

40. — *Dragmo alloggiamenti di forestieri*³⁷.
 41. — *Dulopolis* ciò è città fabricata da serui perchè per editto pub(lica)to tutti li Schiaui | che aiutano à fabricar quella città restauano liberi dalla Seruitu. la quale si chiamò ghigliandro, che uol dire città che haueua mille huomeni da spada³⁸.
 42. — *Eleuterna* la quale per auanti si chiamaua *Satra* era posta appresso la parte occidentale del monte *Ida*, hoggi è una uila chiamata *eleuterna*. oue è un monastero de *Calogieri* et ui sono molte *Cisterne* et altre antiquità³⁹.
 43. — *Eliro alloggiam(en)to de forestieri*⁴⁰.
 44. — *Graninio*⁴¹.

40. — Δραγμός. Ἐγκαταστάσεις ξένων³⁷.
 41. — Δουλόπολις, δηλαδή πολιτεία πὺν χτίστηκε ἀπὸ τοὺς δούλους, γιατί, μὲ διάταγμα πὺν δημοσιεύτηκε, ὅλοι οἱ δοῦλοι (αἰχμάλωτοι) πὺν βοήθησαν νὰ χτιστεῖ αὐτὴ ἡ πόλη, ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴ δουλεία. Ἡ πόλη αὐτὴ ὀνομάστηκε Χιλίανδρος, πὺν θὰ πεῖ: πόλη πὺν εἶχε χίλιους ἄντρες γιὰ τὰ ὅπλα³⁸.
 42. — Ἐλεύθερνα, ἡ ὁποία ὀνομαζότανε πρὶν Σάτρα, ἦτανε κοντὰ στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ Ἰδα. Σήμερα εἶναι ἓνα χωριό, πὺν ὀνομάζεται Ἐλεύθερνα, ὅπου εἶναι ἓνα μοναστήρι καλόγερων. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλὲς στέρνες καὶ ἄλλες ἀρχαιοότητες³⁹.
 43. — Ἐλυρος. Ἐγκατάσταση ξένων⁴⁰.
 44. — Γράμμιον⁴¹.

³⁷) Ἀπὸ ἐπιγραφή πὺν βρέθηκε στὴν Ἰτανο ἡ πόλη Δραγμός τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὴν Πραισὸ καὶ στὴν Ἰτανο. Πιθανῶς ἦτανε ὅπου σήμερα ὁ συνοικισμὸς Κατελιώνας. (Βλ. περ. «Μύσων» Γ', Ἀθῆναι 1934, σ. 229).

³⁸) Ἡ θέση της δὲν εἶναι γνωστὴ. Ἐνδιαφέρουσα ἡ πληροφορία τοῦ ἐγγράφου ὅτι ἡ Δουλόπολις χτίστηκε ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ὅτι ὑπῆρχε διάταγμα, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὅσοι δοῦλοι βοηθοῦσαν γιὰ τὸ χτίσιμο τῆς πόλης ἐλευθερώνονταν. Ὡς φαίνεται ἦτανε πολυάνθρωπη, ἀφοῦ λεγότανε χιλίανδρος ἐπειδὴ εἶχε χίλιους ἄνδρες στρατεύσιμους. Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 124) συμφωνεῖ μὲ τὴν παραπάνω πληροφορία: «Philopolis seu Dulopolis, ad quam confugere solebant servi e Dominorum captivitate fuga elapsi».

³⁹) Ἡ Ἐλεύθερνα τοποθετεῖται κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Πρινὲ Μυλοποτάμου.

⁴⁰) Ἡ Ἐλυρος ἦτανε κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Σελίνου Ροδοβάνι. Ὁ Cornelius τὴν ἀναφέρει καὶ «Blissa seu Eliros» (Cr. Sacra I, p. 121).

⁴¹) Ἀσφαλῶς εἶναι κακὴ γραφὴ τῆς γνωστῆς Γράμμιον, πὺν τοποθετεῖται ὅπου τὰ ἐρεῖπια τῆς λεγόμενης Ἐρημούπολης, στὸν κόλπο τοῦ Παλαιοκάστρου

45. — Gortina la quale si chiamaua prima la rissa poi crimnia poi gortina, fù alla messarea appresso castel nuouo parte in piano, e parte in monte. città di circuito maggiore di tutte le altre città del Regno.
46. — Heraclea ouero eraklio hoggi detto il Castello mirabello⁴².
47. — Ietea hoggi casal Etea giurisditione del cl(arissi)mo Marco de mezo⁴³.
48. — Ierapolis ciò è sacra città doue hora è il Vescouato de Aggìa, nel territorio della Canea⁴⁴.
49. — Ierapitra la quale prima si chiamaua Cirba poi petra, poi Camiro, et in ultimo Ierapitria hoggi hiera pietra, oue è il Castel Gerap(etr)a.
50. — Iaria⁴⁵.

45. — Γόρτινα, πὺν ὀνομαζότανε πρὶν Λάρισσα, ἔπειτα Κρημνία, ἔπειτα Γόρτινα. Ἦτανε στὴ Μεσαρᾷ κοντὰ στὸ Καινούργιο Φρούριο. Ἐνα μέρος ἦτανε στὴν πεδιάδα καὶ τὸ ἄλλο μέρος στὸ βουνό. Πόλη μὲ τὴ μεγαλύτερη περίμετρο ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις τοῦ Βασιλείου.
46. — Ἡράκλεια ἢ Ἡράκλειον πὺν σήμερα λέγεται Καστέλι τοῦ Μεραμπέλου⁴².
47. — Ἰλαττία, σήμερο, τὸ χωριὸ Ἐθῆά, δικαιοδοσία τοῦ ἐκλαμπρότατου Μάρκου Ντεμέτζο⁴³.
48. — Ἱεράπολις, δηλαδὴ πόλη ἱερή, ὅπου τὴν εἶναι ἡ ἐπισκοπὴ Ἀγιάς, στὸ διαμέρισμα Χανίων⁴⁴.
49. — Ἱεράπειτρα ἢ ὁποία πρὶν λεγότανε Κύρβα, ἔπειτα Πέτρα καὶ ἔπειτα Κάμιρος καὶ τελευταία Ἱεραπέτρια καὶ σήμερα Ἱερά Πέτρα, ὅπου εἶναι τὸ φρούριο τῆς Ἱεράπειτρας.
50. — Ἰαρία⁴⁵.

Σητείας. (Σχετικὰ μὲ τὴν πόλη Grammium βλ. Cornelius, Cr. Sacra I, p. 117).

⁴²) Τὸ Ἡράκλειον, ὅπως εἶναι γνωστό, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ Ἡράκλειο. (βλ. σχετικὰ Ν. Πλάτωνος, Δύο ὀνόματα ἀνυπάρχων Κρητικῶν πόλεων, «Κρητικὰ Χρονικά» Α', σ. 16).

⁴³) Ἰλαττία - Ἐτέα. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ στὸ χωριὸ Ἐθῆα Σητείας, πὺν ἦτανε φέουδο τοῦ Μάρκου Ντεμέτζο.

⁴⁴) Ὁ Cornelius Cret. Sacra I, p. 124 ἀναφέρει γιὰ τὴν πόλη αὐτή: «Hierapolis scilicet Civitas sacra, in qua plurima visebantur deorum delubra, civesque omnes sacra facientes ex advenarum eleemosinis vivebant».

⁴⁵) Ἀγνωστη ἀπὸ ἄλλους καταλόγους. Ἴσως κακὴ γραφὴ τῆς Ἰλαττία.

51. — *Inagorio*⁴⁶.
 52. — *Inato et Gnati alloggiam(en)to per forestieri*⁴⁷.
 53. — *Istro Istrona oue aponto è il confine tra il territorio di Candia e di Scithia*⁴⁸.
 54. — *Itano*⁴⁹.
 55. — *lampe ouero lappe e lappa*⁵⁰ *fabricata da Agamenone, e nominata*.

51. — Ἰναχώριον⁴⁶.
 52. — Ἰνατος καὶ Νιάτι (ἢ Γνάτι), ἐγκατάσταση ξένων⁴⁷.
 53. — Ἰστρος καὶ Ἰστρωνας ὅπου ἀκριβῶς εἶναι τὰ σύνορα τοῦ διαμερίσματος τοῦ Χάντακα καὶ τοῦ διαμερίσματος τῆς Σητείας⁴⁸.
 54. — Ἰτανος⁴⁹.
 55. — Λάμπη ἢ Λάπη καὶ Λάππα⁵⁰. Κτίσθηκε καὶ ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸν Ἀγαμέμνονα.

⁴⁶) Τὸ Ἰναχώριον τοποθετεῖται στὴν περιφέρεια τῶν «Ἐννέα Χωρίων» τῆς Κισάμου, πού θεωρεῖται σὰν παραφθορά τοῦ Ἰναχωρίου (βλ. Σταυράκης, ὁ. π. σ. 74). Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 124) ἀναφέρει: «Inachorium Civitas prope Promontorium ejusdem nominis ab incolis nunc Sfinari vocatum».

⁴⁷) Τοποθετεῖται σὺν σημερινὸ χωριὸ Ἰνι τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδας, πού ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο Ἰνατος. Τὸ χωριὸ Igni ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Καστροφύλακα στὴν Καστελανία Belvedere (Καστροφύλακας, ὁ. π. Κ. 96). Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ (βλ. M. Guarducci, ὁ. π. I, σ. 98).

⁴⁸) Ἡ Ἰστρών· ὄνος καὶ Ἰστρος, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ Καλὸ Χωριὸ Μεραμπέλου, πού ὀνομαζότανε μὲ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα Ἰστρωνας ἢ Νίστρωνας. (Σταυράκης, ὁ. π. σ. 74). Ὅμως ὁ Καστροφύλακας δὲν ἀναφέρει χωριὸ Ἰστρωνας. Ὁ Βασιλικάτα ἀναφέρει τὸν ποταμὸ Ἰστρωνα, πού χωρίζει τὸ territorio di Candia ἀπὸ τὸ territorio di Settia. Ὁ Cornelius, (Creta Sacra I, p. 118) ἀναφέρει: «Istros, quam Artemidorus Istrona dicit, ab Istriis juxta mare Jonium habitandibus aedificata, non longe est a flumine, quod Istrona vocant».

⁴⁹) Ἄλλοι τὴν τοποθετοῦν κοντὰ σὺν ἀκρωτήριον Πλάκα τῆς Σητείας, ἄλλοι στὸν κόλπο τῆς Ζάκρου, ἄλλοι κοντὰ στὴ μονὴ Τοπλοῦ καὶ ἄλλοι τὴ σχετίζουν μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Πεδιάδας Ἰτάνια, «Itanus seu Inatus ab Itano viro Phaenice aedificata ad Casalis angustias redacta est, vocaturque Itagnia». (Cornelius, Creta Sacra I, p. 120). Ἡ Ἰτανος ἦτανε στὴν Ἐρμούπολη στὸν Κάβο Σίδερο. (βλ. Guarducci, ὁ. π. III, Roma, 1942, σ. 75).

⁵⁰) Προφανῶς κάνει σύγχυση τὶς δύο πόλεις Λάμπη - Λάμπα - Λαμπαία μὲ τὴ Λάππα, νομίζοντας πὺς πρόκειται γιὰ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ πόλη. Ὁ Cornelius, (Cret. Sacra I, p. 124) τὶς ἀναφέρει χωριστά. «Lappa seu Rhizenia ad radices collium posita, καὶ Lampa ab Agamemnone condita».

56. — *la bena posta nel litto Australe dell' Isola, la qual era il p(rim)o emporio, cid è ridotto nauale della città di Gortina*⁵¹.
 57. — *licastro era nel territorio di Candia oue hora è il casal Alicastri*⁵².
 58. — *licta ditta da litto licaone la quale anco da alcuni si chiamò litto cid è alta perche era il luoco eminente sopra un monte uicino li monti di lasciti ouero tramontana sopra il Castel de pediata, e ui si uede anco hoggidi molte uestiggie antique et è d(ett)o da greci hoggi medes(imamente) lidos*⁵³.
 59. — *Liscia ouero liscio nella parte australe dell' isola et è appresso il porto di Calus limnones*⁵⁴.

56. — Λεβήν. Βρίσκεται στή νότια ακτή τοῦ νησιοῦ. Ἦτανε τὸ πρῶτο «ἐμπορεῖον» δηλαδή ναυτικὸ λιμάνι τῆς Γόρτινας⁵¹.

57. — Λύκαστος. Ἦτανε στὸ διαμέρισμα τοῦ Χάντακα ὅπου εἶναι τώρα τὸ χωριὸ Ἀλικάστρι⁵².

58. — Λύντος. Ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸ Λύττο Λυκάονα. Ἀπὸ μερικὸν λεγότανε ἐπίσης Λύτιος, δηλαδή ὑψηλή, γιατί τὸ μέρος ποὺ βρισκότανε ἦτανε ψηλά, πάνω σὲ ἓνα βουνό, κοντὰ στὰ βουνὰ τοῦ Λασιθιοῦ ἢ πρὸς τὰ βόρεια τοῦ Καστελίου τῆς Πεδιάδας. Ἐκεῖ φαίνονται ἀκόμη καὶ σήμερα πολλὰ λείψανα ἀρχαῖα καὶ λέγεται σήμερα ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες ὁμοίως Λύντος⁵³.

59. — Λίσσα ἢ Λισσός, εἶναι στὸ νότιο μέρος τοῦ νησιοῦ, κοντὰ στοὺς Καλὸνς Λιμνῶνες⁵⁴.

⁵¹) Ὁ Cornelius (Cret. Sacra I, p. 120) ἐνῶ λέγει «Lebena urbs navale olim Gortynae», παρακάτω ἀναφέρει «nunc ad Casale redacta vocatur Metropolis» ἐνῶ τὸ χωριὸ Μητρόπολις ἀπέχει χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἡ Λεβήν τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ Λέντα τῆς Μεσαράς. (Βλ. M. Guarducci, ὁ. π. I, σ. 150).

⁵²) Ἡ Λύκαστος τοποθετεῖται κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Κανλί Καστέλι. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ σὲ χωριὸ ὀνομαζόμενον Alicastri. Κι ὁ Cornelius (Cr. Sacr. I, 118) ἀνιφέρει: «Lycastus non longe a Candia, vocaturque hodie locus Alicastes». Ὁ Καστροφύλακας (ὁ. π. K. 94) δὲν ἀναφέρει τέτιο χωριό. Τοπωνύμιο Ἀλίκαστο ἢ Ἀλικάστρο ἀκούεται κοντὰ στή Βόνη. Πληροφορία τοῦ κ. Στ. Ἀλεξίου.

⁵³) Ὑποθέτω πὺς ἡ προτελευταία λέξη εἶναι συντομογραφία τῆς λ. medesimamente καὶ ἔτσι τὴν ἀποκαθιστῶ. Τὸ χωριὸ Lidos ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelli στὸ χάρτη του τῆς Κρήτης. Ὅμως ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 119) ἀναφέρει: «Lyctus urbs olim posita, ubi nunc est Casale Vida nuncupatum», ποὺ ἀσφαλῶς εἶναι κακὴ γραφὴ τοῦ Xida, γράφοντας V ἀντὶ X.

⁵⁴) Ἡ Λίσος, Λίσσος ἢ Λίσσα, (Lissus, Lissia) τοποθετεῖται ἀπὸ ἄλλους κοντὰ στὸν κόλπο τοῦ Ἀγ. Κύρκου τοῦ Σελίνου, ἐνῶ τὸ δημοσιευόμενον ἔγγρα-

60. — *Mattalia il secondo emporio di Gortina nel lito Australe hoggi chiamata mattale, oue è un porto ma di poco momento.*
61. — *Minos ouero minoo ouero minoa era in un monte altre uolte chiamata paleocastro al derimpeto della fortezza della Suda ciò è sopra la porporela, la qual circondaua da miglia 4: incl(irc)a e al presente si uede ancora molte uestigie e una chiesiola fabricata a musaico uicino alla quale e un monasterio de Callogieri de S. Giouani lattino.* f. 89v
52. — *Olo ouero lerli alloggiam(en)to de forastieri*⁵⁵.
63. — *Olero era nel territorio di Gerapetra in luoco eminente posta doue hora è il casal meselerus*⁵⁶.
60. — *Ματαλία. Τὸ δεύτερο ἐμπορεῖο τῆς Γόρτινας στὴ νότια παραλία ποὺ λέγεται σήμερα Μάταλα, ὅπου εἶναι λιμάνι μικρῆς σημασίας.*
61. — *Μίνως ἢ Μινῶων ἢ Μινῶα. Ἦτανε σ' ἓνα βουνὸ ποὺ ἄλλοτε τὸ λέγανε Παλαιόκαστρο, ἀπέναντι στοῦ Φρούριου τῆς Σούδας, δηλαδή πάνω ἀπὸ τὴν πορπορέλα. Εἶχε περίμετρο 4 μίλια περίπου. Σήμερα φαίνονται ἀκόμη πολλὰ λείψανα καὶ μιὰ ἐκκλησοῦλα μὲ μωσαϊκά. Κοντὰ σ' αὐτὴ εἶναι ἓνα μοναστήρι Καλογέρων Λατίνων τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου.*
62. — *Ὀλοῦς - οὔντος ἢ Λέριλι (?) ἐγκατάσταση ξένων*⁵⁵.
63. — *Ὀλερος. Ἦταν στοῦ διαμέρισμα τῆς Γεράπετρας, σὲ τόπο ψηλὸ, ὅπου εἶναι σήμερα τὸ χωριὸ Μεσελέροι*⁵⁶.

φο τὴν τοποθετεῖ στοὺς Καλοὺς Λιμνιῶνες, ὅποτε πρέπει νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴ Lassæa. Στὸν Ἀη Κύρκο ἀνέσκαψε ὁ Ν. Πλάτων Ἀσκληπιεῖο.

⁵⁵) Ἡ Ὀλοῦς - οὔντος τοποθετεῖται στὸν ἰσθμὸ ποὺ ἐνώνει τὴ Χερσόνησο τῆς Σπιναλόγκας μὲ τὴν ξηρὰ κοντὰ στοῦ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Μεραμπέλου Ἐλοῦντα, ποὺ διατηρεῖ τὸ ὄνομά της. «Urbs sita fuit in ipso isthmo qui parvam paeninsulam Spinalonga cum insulae coniungit; nunc, isthmo magna ex parte submerso, perpauca rudera conspiciuntur, alia sub aquarum superficie hic illic apparent. Proximus est pagus Elùnda, qui urbis antiquae nomen conservavit» (Βλ. Guarducci, ὁ. π. I, σ. 243).

⁵⁶) Ἡ Ὀλερος ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τῆς Γεράπετρας Μεσελέροι. Τὴν ἴδια πληροφορία δίδει καὶ ὁ Cornelius (Cr. Sac. I, p. 118). «Oleros non longe ab Hierapytna;...nunc casale est Messeleris dictum». Βλ. καὶ Guarducci, ὁ. π. III, σ. 131. «Septentriones et occidentem versus a Hierapytnae loco in parva convalle inter aspera montium iuga patente vicus hodie exstat Meselèri, apud quem urbem antiquam Olerum fuisse et nomen ipsum Meselèri (idestamedia Oleros)».

64. — *Oaxo, da Oaxo Nepote del Re Minos no(n) tropo lontana da eleuterna*⁵⁷.
 65. — *Panormo città e panormo il porto de Spina longa*⁵⁸.
 66. — *Panto Mendrio hoggi è il Castel di milopotamo*⁵⁹.
 67. — *Pecialasio ouero Pescalio*⁶⁰.
 68. — *Phalana da quale è phalenide per i paticio*⁶¹.
 69. — *Palanea*⁶².
 70. — *Phalassarna ouero Phalearno da Phalaura Nimfa*⁶³.
 71. — *Pharè*.
 72. — *Phenio ouero Phenice era nel lito Australe nel teritorio Rettimo, oue hora è il casal Phenichia*⁶⁴.

64. — Ὅαξος ἀπὸ τὸν Ὅαξο ἀπόγονο τοῦ βασιλιὰ Μίνωα, ὅχι πολὺ μακρὺ ἀπὸ τὴν Ἑλεύθερνα⁵⁷.
 65. — Πάνορμον πόλις καὶ Πάνορμο τὸ λιμάνι τῆς Σπιναλόγκας⁵⁸.
 66. — Παντομάτριον. Σήμερα εἶναι τὸ Καστέλι τοῦ Μυλοποτάμου⁵⁹.
 67. — Ποικιλασσὸς ἢ Πεσκάλιο⁶⁰.
 68. — Φάλανα ἀπὸ ὅπου ἦτανε ὁ Φαλαινίδης (Φανίδης) ὁ περιπατητικὸς⁶¹.
 69. — Φαλάνναινα⁶².
 70. — Φαλάσαρνα ἢ Φαλέαρνος ἀπὸ τὴ Νύμφη Φαλαόρα⁶³.
 71. — Φαράι.
 72. — Φένιον ἢ Φοῖνιξ. Ἦτανε στὴ νοτικὴ παραλία στὸ διαμέρισμα τοῦ Ρέθυμνον, ὅπου τὴν ὥρα εἶναι τὸ χωριὸ Φοινικιά⁶⁴.

⁵⁷) Ἡ Ὅαξος ταυτίζεται μὲ τὴν Ἀξό.

⁵⁸) Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἡ παραθαλάσσια πόλις Πάνορμο τοποθετεῖται στὶς ἀκτὲς τοῦ Μυλοποτάμου, ὅπου σήμερα ἡ ὁμώνυμη κωμόπολις Καστέλι Μυλοποτάμου.

⁵⁹) Τὸ Παντομάτριον τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ ὄρμη τοῦ Φόδελε· βλ. σχετικὰ Ν. Πλάτωνος, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικόν, τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων καὶ φρουριῶν τῆς Κρήτης, Γ' Πόλεις τῆς Β ἀκτῆς τῆς Κρήτης μεταξὺ Δρεπάνου καὶ Δίου ἄκρου, «Κρητ. Χρονικά» Β', σ. 349 κ. ἐξ.

⁶⁰) Ἡ Ποικιλασσός, Poecilasium, τοποθετεῖται στὴν Τρυπητὴ τῶν Σφακιῶν.

⁶¹) Ἡ θέση τῆς Φάλαννας δὲν εἶναι καθορισμένη.

⁶²) Πρόκειται γιὰ τὴ Φαλάνναινα, Phalannaea, ποὺ συγχέεται μὲ τὴν προηγούμενη Φάλαννα.

⁶³) Ἡ Φαλάσαρνα τοποθετεῖται στὸν κόλπο Κούτρι τῆς ἐπαρχίας Κισάμου. Ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 123) τὴν τοποθετεῖ στὸν Ἀλίκαμπο. «Phalerna seu Phalasarna nunc oppidum, cui nomen Alicambo».

⁶⁴) Ὁ Φοῖνιξ ἦτανε ὅπου εἶναι σήμερα τὸ Λουτρὸ Σφακιῶν. «Phoenix hodie Lutro apud portum Stachiae proximum» (Creta Sacra I, p. 123).

73. — *Phesto da Phesto, rampallo fig(lio)lo di ercole edificata*⁶⁵.
 74. — *Pinnore*⁶⁶.
 75. — *Policna*⁶⁷.
 76. — *Poliren*⁶⁸.
 77. — *Prassi nel territ(ori)o di Settia oue hora è il Castell(1)o d(et. t)o Prassus*⁶⁹.

73. — Φαιστός, κτίστηκε ἀπὸ τὸ Φαῖστο τοῦ Ροπάλου, γνιοῦ τοῦ Ἡρακλῆ⁶⁵.
 74. — Πάννονα (·)·⁶⁶
 75. — Πολίχνα⁶⁷.
 76. — Πολυρρήνιον⁶⁸.
 77. — Πραισός, στὸ διαμέρισμα τῆς Σητείας ὅπου τώρα εἶναι τὸ φρούριο Πρασσοῦς⁶⁹.

⁶⁵) Ὁ ἑραριστὴς τοῦ δημοσιευόμενου καταλόγου ἔχει ὑπόψει τοῦ τὴν πληροφορίαν τοῦ Στεφ. Βυζαντίου πού, σύμφωνα μ' αὐτή, ἡ Φαιστός ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸ Φαῖστο τὸ γνιοῦ τοῦ Ροπάλου, πού ἦταν γνιὸς τοῦ Ἡρακλῆ. Τὰ ἴδια ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius, (Creta Sacra I, p. 121) «Phaestus a Phaesto Rhopali filio Herculis nepote, qui eam condidit, nomen suscepit...Patria fuit, ut refert Plutarchus, Epimenidis Poetae».

⁶⁶) Πιστεύω πὺς πρόκειται γιὰ τὴν Πάννονα, πού τοποθετεῖται στὸ Μελισσοχώρι τοῦ Μονοφατισίου. «Pannonia apud Gortynam olim aedificata, nunc casale est ab incolis Casale novum nuncupatum» ἀναφέρει ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 120).

⁶⁷) Ἡ Πολίχνα ἦταν κοντὰ στὴν Κυδωνία.

⁶⁸) Ἡ Πολυρρηνία ἢ Πολυρρήνιον τοποθετεῖται στὸ σημερινὸ χωριὸ Παλιόκαστρο τῆς Κισάμου. Φαίνεται πὺς εἶχε σπουδαία κτηνοτροφία, πολλὰ ρήνεα δηλαδὴ πρόβατα, ἀπ' ὅπου πῆρε καὶ τὸ ὄνομα. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius (Creta Sacra I, p. 123): «Polyrenium, quod multas oves haberet, urbs ita nuncupata; apud quam Dianae cognomento Dictinnae Templum visebatur».

⁶⁹) Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ πόλη Πραισό, Praessus. Σὲ καταλόγους χωριῶν τῆς Κρήτης τοῦ F. Basilicata, (δ.π. f. 33v), καὶ τοῦ Καστροφύλακα, (δ.π. K, 139) ἀναφέρεται στὴ Σητεία χωριὸ Prassus. Ὁ ἰταλὸς ἀρχαιολόγος Lucio Mariani ἀνακάλυψε στὸ Πισκοκέφαλο Σητείας ἐπιγραφή, προερχόμενη ἀπὸ τὰ εἰρεῖπια τῆς Πραισοῦ. Ἀναφέρει «ψήφισμα τῶν Πραισίων περὶ μισθώσεως τοῦ ναυτικοῦ τῶν Σηλιτῶν». Ἀναδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ν. Ι. Παπαδάκη ν, στὸ περ. «Μύσων» Β', σ. 123 κ. ἐξ. Ἡ Πραισὸς ὑπῆρξε τὸ κέντρο τῶν ἑτεοκρητῶν. Εἶχε ἱερὸ τοῦ Δικταίου Δία, πού σώζονται ἱχνη τοῦ στὴ θέσῃ «τοῦ Δίγο τὸ Μνήμα» («Μύσων» Γ', 229). H. Guarducci (δ.π. III, σ. 134) ἀναφέρει γιὰ τὴν Πραισὸ τὰ παρακάτω: «In interiore Cretae parte quae ad orientem vergit, prope pagium Vavéli hodie appellatum, tres colles adsurgunt inter duos rivos flumen ad Sitia in mare exiens una cum aliis rivis efficientes; ubi antiquam Praesum fuisse et

78. — *Prassus era nel territorio di Rettimo in fra terra 4: miglia per siroco*⁷⁰.
 79. — *Priesso, hoggi è il Castel Priotissa nel mare Australe nel territorio di Candia*⁷¹.
 80. — *Psichio*⁷².
 81. — *Piratho*⁷³.
 82. — *Rauco nel mezo del R. Isola di Candia*⁷⁴.
 83. — *Rettime Rettimnia città era nel monte oue hora è la fortezza Rettimo*⁷⁵.

78. — *Πρασός. Ήτανε στο διαμέρισμα τοῦ Ρέθυμνου στο ἐσωτερικό τοῦ νησιοῦ, 4 μίλια πρὸς τὸ σιρόκο*⁷⁰.
 79. — *Πριανσός. Σήμερα εἶναι ἐκεῖ τὸ Καστέλι Πυργιώτισσας, στὴ νότιο θάλασσα, στο διαμέρισμα τοῦ Χάντακα*⁷¹.
 80. — *Ψύχιον*⁷².
 81. — *Πύρανθος*⁷³.
 82. — *Ραῦκος στὴ μέση τοῦ νησιοῦ τῆς Κρήτης*⁷⁴.
 83. — *Ρέθυμνο, Ριθυμνία πόλη. Ήταν στο ὕψωμα ὅπου εἶναι τώρα τὸ φρούριο τοῦ Ρεθύμνου*⁷⁵.

tituli inter rudera effossi et pagus Venetu ἑστὺς Πρασσοὺς eo loco exstans manifeste declarant».

⁷⁰) Ἡ ἄλλη πόλη μὲ τὴν ὀνομασία Prassus στὴν περιφέρεια τοῦ Ρέθυμνου, ὅπως ἀναφέρεται ἐδῶ, εἶναι ἄγνωστη

⁷¹) Ἡ Πριανσός, Priæsus, τοποθετεῖται καὶ ἀπὸ ἄλλους (Spratt, Kiepert) στὴ μεσημβρινή παραλία τοῦ νησιοῦ. Ἡ Guarducci (δ. π. I, σ. 279) τὴν τοποθετεῖ στο Castel Belvedere. «Reliquias huius urbis in colle qui dicitur Castel Belvedere prope pagum qui hodie appellatur Kastellianà».

⁷²) Τὸ Ψύχιον, Psychium, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ χωριὸ Μέλισσα τοῦ Ἀγ. Βασιλείου. Ὁ Cornelius (I, 122) ἀναφέρει γι αὐτὴ: «Psychium urbs ad Casale redacta nomen paullulum immutavit Psigots (Psigros) appellata».

⁷³) Ἡ Πύρανθος τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ χωριὸ Μονοφατισίου Ἀπυράθι, πού πιστεύεται ὅτι διατηρεῖ τὸ ἀρχαῖο ὄνομα. Βλ. καὶ Guarducci (δ. π. I, σ. 288) «Prope vicum qui nunc Pyràthi appellatur urbs haec non magna sita fuit».

⁷⁴) Ἡ Ραῦκος, πού ἦτανε πατρίδα τοῦ Ἀγ. Μύρων, τοποθετεῖται στο σημερινὸ χωριὸ Ἀγ. Μύρων τοῦ Μαλεβιζίου. Τὸ χωριὸ Ἅγιος Μύρων ἀναφέρεται στοὺς Καταλόγους τοῦ F. Basilicata καὶ τοῦ Castrolilaca. Βλ. καὶ Guarducci (δ. π. I, σ. 290).

⁷⁵) Γιὰ τὸ Ρέθυμνο βλ. τὴ μελέτη τοῦ Κ. Καλοκύρη, Ἡ Ἀρχαία Ριθυμνα, Ἀθήναι 1950.

84. — *Rissinia*⁷⁶.
 85. — *Rission*⁷⁷. f. 90r
 86. — *Strinos*.
 87. — *Suadria città sopra l' Isola chiamata Cimoli esistente nella parte orientale di Creta appresso il Zephirio promontorio*⁷⁸.
 88. — *Sfachia oue hora è il Castel della Sfacchia*⁷⁹.
 89. — *Stile, era fra Rettimo, et Prassus*⁸⁰.
 90. — *Streno*.

84. — *Ριζηνία*⁷⁶.
 85. — *Ρύτιον*⁷⁷.
 86. — *Στροῖνος*.
 87. — *Σουάντρια (ἢ Σβάντρια) πόλη ἐπάνω σὺν νησί πὺν λέγεται Κίμολι, πὺν εἶναι σὺν ἀνατολικά τῆς Κρήτης, κοντὰ σὺν Ζεφύριον ἀκρωτήριον*⁷⁸.
 88. — *Σφακιά, ὅπου εἶναι τὸ φρούριον τῶν Σφακιῶν*⁷⁹.
 89. — *Στήλαι. Ἦσαν μετὰ τοῦ Ρέθυμνου καὶ τῆς Πραισιῶν*⁸⁰.
 90. — *Στροῖνος*.

⁷⁶) Ἡ Ριζηνία τοποθετεῖται σὺν χωρίῳ Πρινιάς Μαλεβιζίου «Urbem Rhenian prope vicum qui Priniàs hodie appellatur atque in collis parte plana quae dicitur Patéla, ad radices montis Idae, sitam fuisse». (Bl. Guarducci, δ π., σ. 294).

⁷⁷) Τὸ Ρύτιον, Rhytium, τοποθετεῖται ὅπου τὸ σημερινὸ χωριὸν Ποτάσι Μονοφατισίου. Ὁ Cornelius, ἀναφέρει γι αὐτὴ (Creta Sacra I, p. 121): «Rhytium urbs Gortynae, cui parebat, proxima». Βλ. καὶ Guarducci, δ π., σ. 303) «Ruinas in colle prope pagum cui nunc Rhotàsi nomen est extantes ad urbem antiquam Rhytium pertinere et nomen ipsum pagi et Ρυτσιασίων κόμη in tit. 1 commemorata aperte declarant».

⁷⁸) Δὲν ἀναφέρεται σ' ἄλλους καταλόγους τέτιο ὄνομα. Τὸ δημοσιευόμενον ἔγγραφο τὴν τοποθετεῖ σὺν νησί ὀνομαζόμενον Κίμολι (Κίμωλος;) κοντὰ σὺν ἀκρωτήρι Ζεφύριον, τὸ σημερινὸ Ἁγ. Ἰωάννης Ἀφορεσμένος. Δὲν εἶναι ἐπίσης γνωστὸ ἂν τὸ παρακείμενον νησί Σπιναλόγκα ὀνομαζότανε παλιότερα Κίμολι.

⁷⁹) «Sfachia olim Sfactiria loci securitate, et aeris Salubritate celebrata...» (Cornelius, Cret. Sacra I, p. 123).

⁸⁰) Τὸ ἴδιον ἀναφέρει καὶ ὁ Cornelius (Cr. Sacra I, p. 122): «Stelae inter Praesum et Rithymniam olim aedificata». Ὁ Spratt τὴν τοποθετεῖ στὴ θέσιν τοῦ βενετσάνικου φρουρίου Belvedere, κοντὰ στὴ Μονὴ Ἀγίων Ἀποστόλων Μονοφατισίου. Ὁ Ν. Ι. Παπαδάκης, ψήφισμα Πραισιῶν περὶ μισθώσεως τοῦ ναυτικοῦ τῶν Στήλιων («Μύσων» Β', σ. 131) τὴν τοποθετεῖ στὴ νότια ἀκτὴ τῆς Σητείας, ἀπέναντι σὺν νησάκια Καβάλλοι.

91. — *Strongilopolis* cioè città tonda, era oue è hoggi il Castel *Pe-
diata*⁸¹.
 92. — *Sia*⁸².
 93. — *Siurto*, era oue hoggi è il casal detto *Cato Siuerties*⁸³.
 94. — *Tanno*⁸⁴.
 95. — *Tarba*⁸⁵.
 96. — *Tarra*⁸⁶.

91. — *Στρογγυλόπολη*, δηλαδή *στρογγυλή πόλη*. "Ήτανε όπου σήμερα
τὸ *Καστέλι Πεδιάδας*⁸¹.
 92. — *Συία*⁸².
 93. — *Σύβριτος*. "Ήτανε όπου είναι σήμερα τὸ χωριὸ ποὺ λέγεται *Κά-
τω Σύβριτος*⁸³.
 94. — *Τάνος*⁸⁴.
 95. — *Τάρβα*⁸⁵.
 96. — *Τάρρα*⁸⁶.

⁸¹) Ὁ *Cornelius* (Cr. Sacra I, p. 119) ἀναφέρει σχετικά: «*Manethusa sive Marathusa deinde Strongilopoli dicta non longe a Lycto posita visebatur*». Καὶ παρακάτω (p. 124): «*Marethusa seu Corion a quadam Virgine aedificata, in qua templum erat Minervae sacrum*».

⁸²) Ἡ *Συία* ἦτανε στὴ νότιο παραλία τοῦ *Σέλινο*, όπου ὑπάρχει τὸ σημερινὸ χωριὸ *Σούγια*. Στὴ *Σούγια* ἀνασκάφηκε τελευταία ἀπὸ τὸν Ἀ. Ὁρλάνδο παλαιοχριστιανικὴ βασιλική. (Βλ. σχετικά, Α. Ὁρλάνδου, Ἡ παλαιοχριστιανικὴ Βασιλικὴ τῆς *Συίας*, «Κρητικὰ Χρονικά» Ζ', σ. 337 κ. ἑξ.).

Ὁ *Cornelius* (Creta Sacra I, p. 121) ἀναφέρει: «*Crineus seu Sya navale Elyri, cui proxima erat, urbs parva, et a paucis habitata dum in Eliro degeret Elaurus Atropophagus*».

⁸³) Ἡ *Συβριτία*, *Σοβρίτα*, *Σύβριτα*, *Σίβυρτος*, τοποθετεῖται κοντὰ στὰ σημερινὰ χωριά *Θρόνος* καὶ *Κλησίδα* Ἀμαρίου καὶ εἶχε ἐπίνειο τῇ *Σουλία* ἢ *Σουλίνα* (Ἀγ. Γαλήνη). Τὸ ὄνομα σωζότανε σὰν ὀνομασία ἐπαρχίας καὶ μάλιστα λεγότανε Ἀπάνω καὶ Κάτω *Σύβριτος* ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὶς σημερινές ἐπαρχίες Ἀμαρίου καὶ Ἀγ. Βασιλείου. Ὁ *Cornelius* (Creta Sacra I, p. 122) τὴν τοποθετεῖ: «*Subrita urbs olim posita, ubi nunc est Casale Siaritos*» (*Sivritos*).

⁸⁴) Τὴν *Τάνο*, *Tanus*, τοποθετοῦσαν κοντὰ στὴν *Κυδωνία*. Ὁ *Cornelius* (Cr. Sacra I, p. 123) ἀναφέρει: «*Hippocoronium sive Tanus hodie Castrum Apricornium*».

⁸⁵) Ἡ *Τάρβα* ταυτίζεται μὲ τὴν ἀμέσως παρακάτω *Τάρρα*. «*Tarba, ex Ptolemaeo, quam eandem esse cum Tarrha autumat Meursius*» (*Cornelius* Cr. Sac. I, 114).

⁸⁶) Ἡ *Τάρρα* τοποθετεῖται στὴν ἐξοδο τοῦ φαραγγιοῦ Ἀγ. Ρούμελης *Σφακίων*. Ὁ *Cornelius* (Cr. S. I, 119) ἀναφέρει: «*Tarrha, quae hodie est Casale Apollonum*».

97. — *Thegia fabricata da talitibio*⁸⁷.
 98. — *Temene oue è hoggi il Castel Temene. Giurisditione e con-
 tea hoggi del s(igno)r Conte e Cauall(ie)r s(igno)r Beneto
 Querini*⁸⁸.
 99. — *Tenna la quale alcuni chiamano Arcadia et altri oros, era
 oue hoggi è il Vescouado de Arcadia*⁸⁹.
 100. — *Idramia alloggiam(en)to de forestieri, era oue hora è il
 Casal Dramia nel Confine tra Rettimo e la Canea*⁹⁰.
 97. — *Τεγέα. Κτίστηκε ἀπὸ τὸν Ταλθύβιο*⁸⁷.
 98. — *Τέμενος, ὅπου εἶναι σήμερα τὸ Καστέλι Τεμένους. Δικαιοδοσία
 καὶ κομητεία σήμερα τοῦ κ. κόμη καὶ ἱππότη κ. Μπενέτο Κου-
 ερίνι*⁸⁸.
 99. — *Θεναί, τὴν ὁποία μερικοὶ ὀνομάζουν Ἀρκαδία καὶ ἄλλοι Ὅρος*⁸⁹.
 100. — *Ὑδραμία. Ἐγκατάσταση ξένων. Ἦτανε ὅπου εἶναι τὴν ὥρα
 τοῦ Δράμια, στὰ σύνορα Ρέθυμνου καὶ Χανίων*⁹⁰.

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗΣ

⁸⁷) «Ἐστὶ καὶ Τεγέα ἐν Κρήτῃ ὑπὸ Ταλθύβιου κτισθεῖσα» Στέφ. Βυζάν-
 τιος. Καὶ ὁ Cornelius (Cr. S. I, 124) λέει: «Tegea, quae Agamemno-
 nem fundatorem agnoscit». Ὁ ἴδιος Cornelius ἀναφέρει στὴ σελ. 121
 «Myrina seu Tegea a Taltybio fundata in loco, qui modo Calus Limio-
 nes appellatur».

⁸⁸) Καὶ ὁ Cornelius ἀναφέρει (Cr. Sac. I, 119): «Temenes a Cal-
 limacho Thenae vocata Cnosso proxima, nunc oppidum Temene nuncu-
 patur, quod familiae Quirinae in phaeudum Senatus assignavi».

⁸⁹) Οἱ Θεναὶ τοποθετοῦνται στὸν Κατερό. Ἐπιγραφή Ζεὺς Θενάτας. Ὁ
 Cornelius (βλ. προηγούμενη ὑπόσημ.) τὴν ταυτίζει κατὰ πληροφορία τοῦ
 Καλλιμάχου, μὲ τὴν πόλιν Τέμενος, ποὺ ἦτανε στὸ σημερινὸ χωριὸ Κανλί Καστέλι.

⁹⁰) Ἡ Ὑδραμία, Ὑδραμος ταυτίζεται μὲ τὸ σημερινὸ χωριὸ τοῦ Ἀποκο-
 ρώνου Δράμια. Ἡ Ὑδραμία συμπίπτει μὲ τὴν Lephtine κατὰ τὸν Corne-
 lius (Cr. S. I, 123).

Creta Sacra	Κώδ. 918 Μαγ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυρά
Achaia. Achaea	—	—	—	*Αχαΐα
Aepea	Accito Aepia	— Aipia. Mad d' A- crotiriani	—	Αίπεια
—	Aeria	Aerea, ida Doligni	—	—
Agrium	—	—	*Αγριον	*Αγριον
—	—	—	—	*Αλασσα
Alba	Alba	Albo. Paleocastro di Sittia	—	*Αλβη
Alloria	Alloria	Aloria. Monforte	—	*Αλλαρία
Amnisos	Amnisso	Amnisos	*Αμνισός	*Αμνισός
—	Amicla	Amiclas, Spinalon- ga	—	—
Ampelus	—	—	—	*Αμπελος
Amphimalla	Amphimalla	Amphimalia	*Αμφίμαλλα	*Αμφιμάλιον
—	—	—	—	*Αμφιμάτριον
Anopolis (Araden)	—	—	—	*Ανώπολις
Aorus (Eleuthere)	Aoro	Aoro, Eleuterna	*Αωρος	*Αωρος, Σά
—	—	Apina c. S. Thoma	—	—
Apollonia (Eleu- there)	Apolonia	Apolonia	*Απολλωνία	*Απολλωνία
Apollonia(Cydonia)	Apolonia	—	—	*Απολλωνία
Aptera	Aptera	Aptera	*Απτερα	*Απτερα
—	Aptera meditera- nea	—	—	—
Araden (Anopolis)	Aradena	Aradhin	—	*Αραδην
Arcades	Arcadia, Arcadi	Arcadia	*Αρκαδία	*Αρκαδία
—	—	—	—	*Αρσινόη
Artacina	Artacina	Artacina, Aparchia	*Αρτακίνη	*Αρτακίνα
—	—	—	—	*Αστάλη
Asus	Asso	Aossos, Leopetro	*Ασος	*Αστερουσία
—	—	Asterussia	—	Αύλην
Aulon	Aulo	Aulon, Calognan	—	—
Aulopotamus	—	—	Αύλοπόταμος	—
Axus, Oaxus	Axo	—	*Αξος, *Οαξός	*Αξός
—	—	Bato o Voiui	—	—
Baucus	—	—	—	—
Bena	Bine	—	Βήνη	Βήνη
Biennus	Bieno	—	Βιεννος	Βιεννος
Baeae	Bia	—	—	Βοισί
—	—	—	—	Βινατος
Baeba	—	—	Βοΐβος	Βοΐβη
—	—	Brino	—	—
—	Cadesso	—	—	—
—	Calatho	—	—	—
Cæno	—	—	Κάνος ή Καίνος	Καινών
Cale Acte	—	—	—	Καλή *Ακ
Camara (Lato)	Camara	Camara o Laonte	Καμάρα	Καμάρα
Camirus (Hierapy- tna)	—	—	—	Καμυρος
Cantanus	Cantano	Candanos	—	Κάντανος
—	Caragina	—	—	—
Catreia	—	—	Κατρέα	Κάτρη, Κ
Caunus	Caino	Caunos	—	Καῦνος
Ceratus (Cnossus)	—	—	—	Καίρατος
Cerea	—	—	—	Κεραία
—	—	—	—	Κίμαρος

meta Sacra	Κώδ. 918 Μαρ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυράκης
etorium	Calcitorio	Chalcithirion o Vulcania	--	Χαλκητόριον
dax	—	—	Χάνδαξ	—
onesus	Chieronisso	Cheronisso	Χερρόνησος	Χερρόνησος
—	Chirsoniso	Chierissoniso	—	Χερρόνησος
ius	Cessami	Chissamo - polis	Κίσσαμος	Κίσσαμος
s	Claudio	Clato o Ilacia, S. Antonio	Κλάτος	Κλαῦδος, Γαῦδος
us	Cnosso	Cnosso, Macritigho	Κνωσός	Κνωσός
us	Cones, Corico	Corico o Cimero et S. Giorgio	Κόρυκος	Κόριον Κώρυκος
nia (Gortyna)	—	—	—	—
nia (Apollo-	Cidonia	Curso Cidonia, Apolonia	Κυδών	Κρημνία Κυδωνία
(Hierapyt-	—	—	—	Κύρβα
um	Citeo o Candia	Citheo CANDIA	—	Κύταιον
ala	Dedala	—	—	Δαΐδαλα, τὰ
um	—	—	—	Διατόνιον
num	Diteo - Dittamo	Dittea o Dittamo	Δύκταμος	Δίκτυννα
(Dion)	—	Dio, Dione Itia	Δίον	Δίον
—	—	Ditima, Paleoca- stro di Canea	—	—
us	Dragno	—	—	Δραγμός
a	—	—	—	—
olis	Dulopolis	Dulopoli o Filopoli	—	Δουλόπολις
us	—	—	—	Δοῦρος
—	—	Einatos	Εἰνατός	Εἰνατός, Ἰνατός
ere (Aorus, lonia)	—	Elea, Policastro di Candia	Ἐλέα ἢ Ἐλαία	Ἐλαία
ernæ (Satra)	—	—	—	Ἐλαιός
(Salyrus)	Eleuterna	—	Ἐλεούθερνα	Ἐλεούθερνα
ea	—	—	—	Ἐλιτυνα
—	Eliro	Eliras o Blissa	Ἐλυρος	Ἐλυρος
—	—	—	—	Ἐλλωτὶς
—	—	Eriifeo, casal Ira	Ἐρυθραία	Ἐρυθραία
—	Iletea	—	Ἐτέα	Ἐραννος
a (Larissa, nia)	Gortina	Gaudhos, Hierono- ros	—	Ἐρταία
—	—	Gortina, Agius De- ca	Γορτύνη	Γαῦδος
um	Graninio	—	—	Γόρτυς
a (Heracli	Heraclea	Grammion o Sero- poli Rimopoli	—	Γλαμία
lis	—	—	Ἡρακλεία	Γράμμιον
tna (Cirba, Camirus)	Ierapolis	Hierapoli	Ἱεράπυτνα	Ἡράκλειον
ronium	Ierapitra	Hierapitna, Gera- petra	—	Ἱεράπολις
—	—	Hipocoronio, Ta- xos, c. Apicorno	—	Ἱεράπυτνα
—	—	—	—	Ἱποκορώνιον

Creta Sacra	Κώδ. 918 Μαρ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυρό
Holopyxos	—	Olopixo, Axos	*Ολόπυξος	*Ολόπυξος
Hydramia	Idramia	Idhramia. Leptine casal Dhramia	—	*Υδραμία
Hyrtaeus (Hyrta- cinus)	—	—	—	—
Hystoe	—	—	—	—
Ilattia	Ilaria	—	—	*Ιλαττία
Inachorium	Inagorio	—	—	*Ιναχώριον
Inatus	Inato	—	—	*Ινατος, ΕΙ
Istrus	Istro - Istrona	Istros - Istrona	—	*Ιστρών
Itanus	Itano	Itano, Itagnia	*Ιτανος	*Ιτανος
Lampa (Lappa)	Lampe - Lappa	Lapa o Risigna	Λάππα	Καλοί Λιμ Λάππα, Λά Λάμων, ων
Larissa (Gortyna)	—	—	—	Λάρισσα
Lasaea	Liscia	—	Λασαία	Λασαία
Lassus	—	Lasso, Prassu	—	—
Lato (Camara)	—	—	—	Λατώ
Lebena	la bena	Leone Leuina, c. Metro- poli	Λεβήν	Λεβήν
Lissus (Melissa)	—	Lisso o Lissia	Λυσσός	Λητώα Λισός
Licastus	Licastro	Licasto	Λύκαστος	Λισσών
Lytus	Licta, litto	lictio, c. Vida	Λύκτος	Λύκαστος
Marathusa	—	Macorio, Sfinari	—	Λύττος
—	—	Marachusssa o Co- rion	—	Μαράθουσα
Matalia, Matium	Mattalia	—	—	Μαγνησία
Melissa (Lissus)	—	Matalia, c. Matala	—	Μάταλα
Metallum	—	—	—	Μάλλα
—	—	—	—	—
Miletus	—	Milietto o Streno	Μίλητος	Μάτιον
Minoa	Minos - Minoa	Miona	Μινώα	Μήθυμνα
—	—	Mirina	—	Μιλητος
Mycenae (Myrina)	—	Micena	Μυσήνα	Μινωα
—	—	—	—	Μύρινα
Naxus	—	—	—	Μυκῆναι
Oaxus (Axus)	Oaoxo	Oasse, c. Stillo	Νάξος	Μωδαία
Olerus	Olero	Oleros	*Οαξός	Ναξος
Olus Olulis, Olyssa	Olo o lerli	Oll o Finicus	*Ωλερος	*Οαξος
—	—	—	*Ολοῦς	*Ωλερος
—	—	—	—	*Ολοῦς
Osmida	—	—	—	*Ομφάλιον
—	—	—	—	*Ονύχιον
—	—	—	—	*Οσμίδας
Pan	—	Panon	Πᾶν	*Οριον
Pannona	Pinnore	Panona, c. Nuovo	Πάννονα	Πάλλα
Panormus	Panormo	Panormus, Panor- mo	Πάνορμος	—
Pantomatrimon	Panto Mendrio	Pandomatrio	—	Παντομάτ
Paxus	—	—	—	Παραισός

eta Sacra	Κώδ. 918 Μουσ. Βιβλιοθήκης	Χάρτης Coronelli	Dapper	Σταυράκης
amea -mum	—	Pergamo	Περγαμέα	Πέργαμος
stus	Phesto	Fesso	Φοῖστος -ός	Πέτρα
anna	Phalana	—	—	Φαιστός
anna	Palanea	—	—	Φάλαννα
sarna	Phalassarna	Falurne, Alicambo	Φαλασσάρνη	Φαλάνναια
ae	Pharè	Fare	Φάρος	Φαλάσσαρνα
nicus	—	—	Φοινικία	Φαραί, Φεραί
nix	Phenio, Phenice	—	Φοῖνιξ	—
lasium	Pecialasio	Pecilesio, Fachilassion	—	Φοῖνιξ
anna	Policna	Ponis o Polighni, Lutro porto	—	Ποικιλασσός
enPolyrhenia	Poliren	Polirenio	Πολυρρήνη	Πολίχνα
us	Prassi	Pressos	Πραΐσος	Πολυρρήνιον
us	Prassus	Prassu (Lasso)	—	Πραισός
us	Priesso	Prieme	—	—
ium	Psichio	Psichion, Psigros	—	Πριανσός
us	—	Piloro, Sicandro, casal Polis	—	Πύθιον
thus	Piratho	Piranato. c Pirathi	Πύρανθος	Ψύχιον
us	Rauco	Remno Grabuse	—	Πυλωρός
us	Rissinia	Raucos, Ambellos	Ραῦκος	—
a	Retttime, Rettimnia	Rithimia, Retimo	—	Πύρανθος
ymnia	—	—	—	Ράμνος
—	—	—	—	Ραῦκος
um	Rission	Rittion Caluslimniones	Ρύτιον	Ριζηνία
s	Strinos, Streno	—	—	Ριθυμνία
on	—	—	—	Ρόκκα
s (Elyrus)	—	—	—	Ρυτιασσός
Eleuthernae)	Sfachia	Sfactiria, Sfachia	—	Ρύτιον
us (Subrita)	Suiрто	Subrita, Sivirtos, c.	Σίβυρτος - Σύβριτος	Στρήνος
—	Stile	Stille	Σιτεία	Στυράκιον
—	Suadria	—	Στέλη	—
—	Sia	Syia o Crineo	Συία	Σάτρα
—	Strongilopolis	Strongilopoli o Ma-nestrussa	—	Συβριτία
us	—	Sirinchios o Siletio	—	Ἡτις, Ἡτεία
—	Tanno	Tarba o Tarua	—	Στῆλαι
—	Tarba	Tarra, c. Apolona	Θάρρα	—
—	Tarra	Tegea	Τεγέα	Τάνος
—	Thegia	—	—	—
—	Temene	Temenos	—	Τάρρα
—	Tenna	Thenas, c. Viciglià	Θένα	Τεγέα
—	—	—	Θεράπνα	Θάλασσα
—	—	—	—	—
—	—	—	Τρίποδος	Θεναι
—	—	—	—	Θεράπναι
—	—	—	—	—
—	—	—	—	Τρίποδος
—	—	—	—	Τρίττα
—	—	—	—	Τύλισσος

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. 'Η Λόδζα τοῦ 'Ηρακλείου' μελέτη. «Κρητικὲς Σελίδες» τ. Γ', 'Ηράκλειο 1939, σ. 437 - 452 καὶ 686 - 729.
2. Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς 'Ιστορίας, τ. Ι, 'Ηράκλειον 1940, σελ. ις' + 232.
3. Ὑπόμνημα τοῦ Μοροζίνι πρὸς τὸ Λουδοβῖκο XIV, (1669). «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Α', 1947, σελ. 74 - 83.
4. Δυὸ ἀναφορὲς τῶν Σφακιανῶν πρὸς Βενετοὺς Προβλεπτῆς (1593 καὶ 1594). «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Α', σελ. 431 - 444.
5. Κανονισμὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ «Βασιλείου τῆς Κρήτης» (1588). «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Β', 1948, σελ. 73 - 92.
6. Ἐκθεση γιὰ τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση τῆς Κρήτης (1589). «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Β', 1948, σελ. 235 - 252.
7. Ἐνα ἔγγραφο τῆς Βενετικῆς Γερουσίας γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ «Βασιλείου τῆς Κρήτης», (26 Αὐγούστου 1589) «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Β', 1948, σελ. 477 - 486.
8. Ἐκθεση τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης Ἰωάννη Σαγκρέντο (1604). «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Γ', 1949, σελ. 519 - 533.
9. Τὸ οἰκογενειακὸ ἐπίθετο Μιλιαρᾶς. «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Γ', 1949, σελ. 204 - 207.
10. Ἐκθεση τοῦ Ντολφίν Βενιέρ, Δούκα τῆς Κρήτης, (1610). «Κρητικὰ Χρονικά», Δ', 1950, σ. 319 - 352.
11. Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς 'Ιστορίας (ἔκθεση τοῦ Προβλεπτῆ τῆς Κρήτης Φραγκ. Μοροζίνι, 1629), τ. ΙΙ, 'Ηράκλειο 1950, σ. 170.
12. Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς 'Ιστορίας (ἔκθεση Φιλίπ. Πασκουαλίγκο, καπιτάνου τοῦ Χάντακα καὶ Προβλεπτῆ Χανίων, 1594), τ. ΙΙΙ, 'Ηράκλειο 1953, σελ. 180.
13. Μνημεῖα τῆς Κρητικῆς 'Ιστορίας (ἔκθεση τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ Κρήτης Μπενέτο Μόρο, 1602) 'Ηράκλειο, 1958, σελ. 196.
14. Ἐ Διαθήκη τοῦ Ἀντρέα Κορνάρου 1611, «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Θ' 1955, σελ. 379 - 486 μετὰ οἰκογεν. δένδρου τῶν Κορνάρων τῆς Κρήτης.
15. Συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ Λασιθίου κατὰ τὴ Βενετοκρατία, 'Ηράκλειο 1957, ἔκδοση Ἑταιρίας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν, σ. 160 μετὰ χάρτου τοῦ Λασιθίου καὶ φωτοτυπίες ἐγγράφων.
16. Ἀνέκδοτος Κατάλογος τῶν 100 πόλεων τῆς Κρήτης, «Κρητικὰ Χρονικά», τ. ΙΑ' 1957, σελ. 277 - 301.